

Вони виконували роль розпорядчих актів вищої влади. Ці правові документи були обов'язковими для всього населення Гетьманщини. На них покладалася місія регулювання державних, адміністративних, кримінальних, цивільних та процесуальних стосунків у суспільстві.

Норми козацького права визначали стійку систему покарань. Деякі з них були запозиченими з Туреччини, Московії, Кримського ханства, інші – мали унікальний характер. Таким чином, ознайомлення з системою покарань яка була притаманна козацькій спільноті, надає можливість зрозуміти основні засади формування правової системи козацтва в цілому. Це робить звернення до зазначеної теми надзвичайно актуальним.

Козаки мали власне визначення злочину, яке трактувалося як порушення усталених норм їх звичаєвого права. Найтяжчим злочином, як і в усі віки вважалися військові злочини такі, як, наприклад, зрада, відмова надати під час бою допомогу своєму побратимові тощо. Найжорстокіше обходилися зі зрадниками. Їх чекало покарання – привселюдна страта.

Найбільш поширеними покараннями серед козаків вважалися страта та накладання штрафів. На нашу думку всі покарання можна класифікувати за двома великими групами, а саме за ступенем тяжкості та мірою покарань. За ступенем тяжкості злочини поділялися на легкі, тяжкі та особливо тяжкі, а за мірою покарання розрізняли такі види покарань, як штраф, нанесення тілесних ушкоджень, приковування до стовпа та смертна кара. Смертна кара, як правило, здійснювали шляхом відрубання голови, інколи – розстрілу або повішення.

До легких злочинів відносили злочини, за які передбачалося накладання штрафних санкцій, або, так зване, перевиховання. Наприклад у одному з літописів відзначалося: «...вони (козаки – авт.) більш поблажливо ставилися до тих, кого карали за першу крадіжку або до тих, хто мав авторитет серед козацького загалу. Доходило до того, що вони навіть давали йому гроші. Переховувача або скупника краденого карали так само, як злодія».

Під категорію тяжких злочинів підпадали злочини проти моралі, за них передбачалися або тілесні ушкодження, або посягання на честь. Зазвичай, якщо тілесні пошкодження було нанесено у нетверезому стані із застосуванням зброї, винуватця карали переломом однієї з ніг. У випадку більш важкого проступку, звинуваченому переламували як руку, так і ногу, що, як правило, ставило хрест на його подальших перспективах у козацькому ремеслі.

Особливо тяжкі злочини каралися, як правило позбавленням життя (смертною карою). Не було тяжчого злочину ніж вбивство побратима. У разі вчинення такого злочину, обвинуваченого закопували в могилу разом із вбитим. Цей ритуал проходив наступним образом, обвинуваченого зв'язували і клали в могилу, після чого на нього клали труну з покійником. Це мотивувалося тим, що за стародавнім звичаєм вважалося, що цим самим мрець буде вічно душити свого кривдника. За вчинення військових злочинів на козака очікувала та сама участь. Якщо козак дозволив собі випити під час походу його також очікувала смертна кара (у морському поході – винний міг опинитися за бортом, а під час сухопутних походів прив'язували до коня, якого відпускали у степ, доки винуватого не залишало життя), інколи такі козаки були помилувані, але при повторенні пияцтва козака відправляли на Гадючий острів (місце, де могли опинитися козаки, що зловживали алкоголем долі).

Отже, на Запорізькій Січі система покарань за злочини мала на меті підтримання військової дисципліни в козацькому середовищі. На неї було покладено виконання своєрідної профілактики для тих, хто бажав пов'язати свою долю з козацьким станом. Норми звичаєвого права визначали усю процедуру – від початку розслідування злочину до винесення остаточного вироку. Звичай визначали на Січі й вибір покарання. Звичаєве право допомагало козацькому товариству убезпечити себе від осіб з кримінальним минулим або, за влучним висловом письменника Миколи Гоголя, у «кого вже моталася біля ший мотузка».

Одержано 17.04.2018



УДК 821.161.2

Віталій Олегович НАЙДА,
курсант групи ФІ-203 ХНУВС

*Науковий керівник: завідувач кафедри українознавства
факультету № 2 ХНУВС доктор філологічних наук, професор Чорний І. В.*

ХАРКІВСЬКА ШКОЛА ФАНТАСТИКИ: ОСНОВНІ РИСИ, ПРОБЛЕМАТИКА, ПОЕТИКА

Творчість сучасних східноукраїнських фантастів, зокрема харківських, що впродовж останніх років перебуває у стані свого активного розвитку, поза сумнівом, заслуговує на детальний аналіз та виокремлення з-поміж новітньої української фантастичної літератури у самостійну регіональну школу. Зазначимо, що російськомовна творчість східноукраїнських фантастів користується значною популярністю, причому не тільки серед українських читачів. Адже саме завдяки книгам російськомовних авторів можуть судити про нашу літературу всі ті, хто володіє колишньою «мовою міжнаціонального спілкування»: росіяни, жителі Прибалтики, держав Закавказзя та Середньої Азії, держав далекого зарубіжжя.

Витоки східноукраїнської фантастики, зокрема харківської, яка з часом виокремилася у самостійну школу, треба шукати ще у середині 70-х років ХХ століття. Саме тоді у Харкові розпочинає свою літературну діяльність нині знаменитий письменник-фантаст Юрій Нікітін, який брав активну участь у створенні й роботі клубів любителів фантастики (КЛФ), з яких, як вважають деякі дослідники, й почався широкий наступ «літератури крилатої мрії» на «велику літературу». Велику роль у цей час відігравали дитячі літературні студії, які виховували в своїх стінах майбутніх харківських майстрів фантастичної думки.

Кінець 80-х – початок 90-х рр. позначився появою низки нових імен на небосхилі східноукраїнської фантастики. До «старшого» покоління, яке фактично й заснувало Харківську школу фантастики, можна зарахувати таких авторів, як Д. Громов та О. Ладиженський (Г. Л. Олді), А. Шмалько (Валентинов), О. Єна (О. Безсонов), В. Фідельман (В. Сержин), Д. Гордевський та Я. Боцман (О. Зорич). З 1999 р. у Харкові почали проводити Міжнародний фестиваль фантастики «Зоряний міст», біля витоків якого стояли Г. Л. Олді, А. Б. Аваков, М. О. Макаровський. Усього пройшло XIII

таких фестивалів (останній відбувся у 2011 р.). Це певною мірою сколихнуло літературне життя Харківщини, сприяло тому, що у фантастику прийшли нові автори. Серед них ті, що за віковими категоріями формально могли б знаходитись серед «старшого» покоління: І. Чорний (А. Чернецов), Л. Астахова, Г. Панченко, О. Золотко.

На початку 2014 р. ситуація на книжковому ринку різко змінилася у зв'язку з відкритою російською агресією проти України. Українським урядом були прийняті рішення, спрямовані на захист вітчизняного книжкового ринку. Багато українських російськомовних авторів (харків'ян включно) або взагалі перестали видаватися у Росії, не бажаючи співпрацювати з агресором, або під впливом патріотичних почуттів різко скоротили свою присутність в російському медіа-просторі.

Однією з характерних рис, притаманних переважній більшості творів сучасної харківської фантастики, є її переважний інтерес до минулого. Однак реалізується він не в написанні творів слов'янського фентезі (як у російських письменників), а в дещо іншому плані. У написанні великомасштабних історико-міфологічних і «хімерних» романів, що обіграють сюжети як світової, так і вітчизняної (української) історії.

У фантастиці початку ХХІ століття можна помітити надмірне захоплення письменників окультно-астральними проблемами, езотерикою, релігійним містицизмом. І це стосується не тільки творів філософського плану, але навіть бойовиків. Герою їх мало просто здобути перемогу над звичайним ворогом. За таким супротивником обов'язково повинні стояти якісь потойбічні сили. Не виняток і твори авторів Харківської школи фантастики. Слід зауважити, що це показово для творчості письменників переважно «старшого» покоління.

Книги Старого і Нового Завітів, що входять до Біблії, неодноразово ставали джерелом натхнення для багатьох і багатьох поколінь діячів літератури і мистецтва. З них запозичувалися сюжети, образи, мотиви і, насамперед, глибокі філософсько-світоглядні ідеї. Не залишилися осторонь від загальної тенденції і представники Харківської школи фантастики. Біблійні мотиви звучать в книгах таких авторів «старшого» покоління, як Л. Астахова, О. Зорич, В. Сержин, А. Чернецов.

Якщо у 90-х роках ХХ ст. твори деяких харківських фантастів можна було назвати «аполітичними», то з середини «нульових» років ХХІ ст. ситуація різко змінилася. Харків'яни активно освоюють сучасність, пишучи тексти, яскраво просякнуті тенденційністю. Доволі неоднозначним є ставлення харківських фантастів до сучасних політичних процесів та до політики тих держав, у складі яких Україна перебувала тривалий проміжок часу (насамперед, Радянського Союзу). Деякі автори уникають у своїй творчості прямих посилань на політику, займаючи у цьому аспекті абсолютно нейтральну позицію. Інші висловлюють у своїх творах здебільшого негативну оцінку внутрішньої та зовнішньої політики Радянського Союзу.

Одержано 17.04.2018



УДК 94(477)''20''

Галина Андріївна ФІЛОНЧУК,

курсант групи Ф2-101 ХНУВС

Науковий керівник: доцент кафедри українознавства

факультету № 2 ХНУВС кандидат історичних наук Дедурін Г. Г.

ВХОДЖЕННЯ ЗАКАРПАТТЯ ДО СКЛАДУ ЧЕХО-СЛОВАЧЧИНИ: ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Розпад Австро-Угорської імперії у листопаді 1918 р. надав історичний шанс українцям Закарпаття стати на шлях власного політичного самовизначення. Ще наприкінці грудня 1918 р. Угорщина проголосила автономію цього регіону, надавши йому назву «Руська Крайна». Проте це рішення не знайшло підтримки серед місцевого населення, яке недовіряло обіцянкам угорської влади та не бачило перспектив суспільно-політичного розвитку краю на запропонованих угорцями умовах.

21 січня 1919 р. Всекарпатські Народні збори проголосили про возз'єднання краю з УНР. Втім, реалізувати це рішення на практиці було надзвичайно складно, враховуючи, що на той час УНР, як і ЗУНР самі потребували допомоги, страждаючи від російської та польської агресії відповідно. За цих обставин, а також зважаючи на вимогу представників закарпатської діаспори у США на чолі з Г. Жатковичем, оприлюднену на зборах у Скентоні 18 листопада 1918 р., місцеві еліти зробили вибір на користь об'єднання з новоутвореною Чехо-Словаччиною на правах автономії. Про цей намір 8 травня 1919 р. в Ужгороді повідомили члени Центральної Руської Народної Ради, що виникла місяцем раніше. Це рішення здавалося на той момент найбільш прийнятним.

Саме на цю постанову учасники Паризької мирної конференції посилалися, вирішуючи долю Закарпаття та укладаючи у вересні 1919 р. Сен-Жерменський мирний договір з Австрією, і у червні 1920 р. Тріанонський мирний договір з Угорщиною. Обидва ці договори стали міжнародно-правовим обґрунтуванням приєднання Закарпатської України до складу Чехо-Словаччини, тоді як угорці відмовились від території Підкарпатської Русі на користь Праги.

Державно-правовий статус Закарпаття визначали ст. 10 – 13 Сен-Жерменського договору. Де-юре його територія виділялася в окремий адміністративний край, що отримав назву «Підкарпатська Русь». Його площа становила 11,4 тис. кв. км. Державно-правовий статус «Підкарпатської Русі» передбачав її функціонування як цілком автономної адміністративно-політичної одиниці у складі федеративної держави.

Чехо-Словаччина, згідно з умовами Сен-Жерменського договору, гарантувала надання Закарпатській Україні дуже широкого самоврядування, яке, зокрема, передбачало: створення власного Сейму з наданням йому права законодавчої ініціативи у питаннях мови, освіти, релігійних, упорядкування діяльності місцевої адміністрації. Склад останньої мав обиратися з числа місцевих мешканців. У договорі також йшлося про гарантії з боку Праги щодо забезпечення населення Закарпаття пропорційним представництвом у парламенті Чехо-Словаччини.